

היסטוריה // ממלכתי-דתי

עליית יהודי אתיופיה // חט"ע

מספר שיעורים מומלץ: 3

כתבה: רבקה סנדיק, מדריכה להיסטוריה בחמ"ד

ייעוץ דידקטי: בלהה גליקסברג, מפמ"ר היסטוריה ומפ"א אזרחות בחמ"ד

קראה והעירה: ד"ר ווביט וורקו מנגיסטו, מפקחת ארצית קידום נוער - משרד החינוך

עריכת לשון: מיטל שרף

עיצוב גרפי: גלית סבג "טו דו דיזיין"

מערך שיעור פתיחה בנושא יהדות אתיופיה - לחטיבה עליונה

1. נושא היחידה:

תולדות יהודי אתיופיה.

2. רציונל לבחירת הנושא:

נושא עלייתם של יהודי אתיופיה לארץ הוא חלק מתכנית הלימודים החדשה בהיסטוריה בכיתות י"א בחמ"ד. קודם לעיסוק ולדין המעמיק בעלייתם לארץ, יש לחבר את התלמידים להיסטוריה של יהודי אתיופיה וליצור אמפתיה כלפי עדה זו.

3. מטרות מעשיות:

בתחום התוכן

- התלמיד ידע להגדיר מושגים חשובים בתולדות יהודי אתיופיה.
- התלמיד יכיר את הקשיים שבהם נתקלו יהודי אתיופיה במהלך השנים.
- התלמיד יכיר חלק ממנהגי העדה המצביעים על היותם חלק מן העם היהודי למרות הניתוק רב השנים.
- התלמיד יכיר ביטויים של הזיקה לציון בקרב יהודי אתיופיה.
- התלמיד ידע את הגורמים לעליית יהודי אתיופיה לארץ ישראל במאה העשרים.
- התלמיד ידע להצביע על יחסן של ממשלות ישראל בשנות השמונים והתשעים לנושא העלאת יהודי אתיופיה, על הגורמים ליחס זה ועל הפעולות שנקטו.
- התלמיד יכיר את הקשיים הפיזיים והנפשיים שאיתם נאלצו להתמודד יהודי אתיופיה במסע לארץ.

בתחום המיומנויות

- התלמיד ידע לזהות רכיבים משמעותיים במקור היסטורי.
- התלמיד יפיק מידע מתוך סרטון.

צילום: בני וודו, Cc-by-sa-3.0



בתחום הערכים

- התלמיד יפתח אמפתיה כלפי יהדות אתיופיה.
- התלמיד ינקוט עמדה לגבי הדרך העדיפה לקליטתם של יהודי אתיופיה בחברה הישראלית.
- התלמיד יאמץ תכונות וערכים שהנחו את יהודי אתיופיה לאורך ההיסטוריה.

4. מושגים מרכזיים ביחידה:

אבא מהרי, יעקב פייטלוביץ, הקיסר היילה סלסי, מבצע משה, מבצע שלמה.

5. משאבי למידה:

אתרי אינטרנט, ראה מקורות בסעיף 9 בסוף היחידה. דפי עבודה, שמיניות בריסטול, צבעים, מחשבים או טלפונים חכמים.

6. הערכה:

מטלת סיכום - הכנת כרזה.

7. מהלך היחידה:

א. פתיחה

המורה יספר סיפור עם של יהודי אתיופיה, ללא המסר. סיפור עם של יהודי אתיופיה - "האריה ובת האיכר":

הקליקו

- מהו המסר שעולה מסיפור זה?
- על פי הידוע לכם, האם יהודי אתיופיה שמרו על זהותם הייחודית? האם נטמעו בחברה הישראלית? מהו המצב הרצוי, לדעתכם?

ב. שאלון על תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם -

המורה יחלק לתלמידים שאלון על תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם. עליהם לסמן את התשובה הנכונה. העבודה תיעשה ביחידים או בזוגות. השאלות והתשובות מופיעות בנספחים.

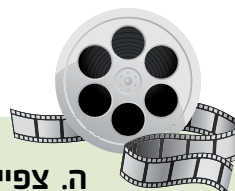
ג. חזרה במליאה על השאלון תוך בניית הרצף ההיסטורי והוספת מידע חשוב על תולדותיהם של יהודי אתיופיה, מנהגיהם והאתגרים שאיתם נאלצו להתמודד.

ד. עליית יהודי אתיופיה: ארץ ישראל נקנית בייסורים



המורה יחלק לתלמידים את מפת המסע לארץ ישראל ויספר על הדרך שעברו יהודי אתיופיה במסעו של אבא מהרי, במבצע משה ובמבצע שלמה, ויעמוד על הקשיים בדרכם של העולים מתוך עיון במפה:

הקליקו



ה. צפייה במליאה בסרטון "ספורה של משפחת מתוקו":

הקליקו

- לחלופין או בנוסף ניתן לקרוא את סיפור המסע של קובי זאנה:

הקליקו

ו. **עבודה בזוגות או בקבוצות** על היבטיו השונים של "מבצע משה": המורה יחלק את הכיתה לקבוצות או לזוגות. כל קבוצה תקבל דף עם שאלות מנחות על נושא לימוד אחד העולה מהסרטון "ספורה של משפחת מתוקו" (שאלות בנושאים שונים מצורפות בנספחים).

חזרה במליאה על עבודת הכיתה.

ז. **המורה יצפה עם הכיתה בסרטון** "העלייה מאתיופיה" על מבצע שלמה עד לדקה 1:10:

הקליקו

ח. **משימת הגשה אישית** על מבצע שלמה - הכנת כרזה (המשימה מופיעה בנספחים).



צילום: בני וודו, Cc-by-sa-3.0



8. נספחים:

נספח 1 - שאלון ותשובות



שאלון: תולדות יהודי אתיופיה ומנהגיהם - מי יודע?

קראו את המידע המופיע בדף וסמנו את התשובה הנכונה:

1. א. ידוע בוודאות שמוצאם של יהודי אתיופיה הוא משבט דן.
ב. ישנן דעות שונות באשר למוצאם של יהודי אתיופיה: בני שבט דן, צאצאי שלמה ומלכת שבא, צאצאי מתגיירים בני שבט אפריקאי בשם אגאו ועוד.
2. א. "אורית" הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה, שבו חמשת חומשי התורה מתורגמים לשפת הגעז.
ב. "אורית" הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה שבו חמישה חומשי תורה בעברית.
3. א. יהודי אתיופיה לא הכירו את מנהגי הטומאה והטהרה ורק בישראל למדו עליהם.
ב. יהודי אתיופיה הקפידו מאוד על דיני טומאה וטהרה.
4. א. יהודי אתיופיה לא הכירו את יום הכיפורים ולכן לא צמו ביום זה.
ב. יהודי אתיופיה נהגו לצום ביום הכיפורים כאשר חובת הצום חלה על ילדים מגיל 7 וכן על נשים וגברים.
5. א. "תקופת גונדר" (1632-1769) תקופה טובה ליהודים שבה הם זוכים בקרקעות ובתוארי כבוד.
ב. "תקופת גונדר" (1632-1769) תקופה טובה ליהודים שבה הם עולים בהמוניהם לארץ ישראל.
6. א. "תקופת הנסיכים" (1769-1855): בתקופה זו שולטים באתיופיה כמה נסיכים ממוצא יהודי.
ב. "תקופת הנסיכים" (1769-1855): בתקופה זו היהודים מאבדים את פרנסתם, את תוארי הכבוד שלהם ואת אדמותיהם.
7. א. יהודי אתיופיה הרגישו באתיופיה "כמו בבית" ולא רצו לחזור לארץ ישראל.
ב. יהודי אתיופיה שמרו תמיד על זיקה (קשר) לארץ ישראל.
8. א. בשנת 1862 אבא מהרי יוצא בראש קבוצת יהודים גדולה לכיוון ארץ ישראל. המסע נכשל ואלפים מתים בדרך.
ב. בשנת 1862 אבא מהרי יוצא בראש קבוצת יהודים גדולה לכיוון ארץ ישראל, וחלקם הגדול מצליח להגיע ארצה.





9. א. בשנת 1867 ארגון כי"ח מקים בית ספר ראשון ליהודי אתיופיה בעקבות פניית יהודי צרפתי בשם יוסף הלוי.
ב. בשנת 1867 יהודי צרפתי בשם יוסף הלוי מבקר באתיופיה ופונה לארגון כי"ח כדי שיקים בית ספר ליהודי אתיופיה, אך פנייתו אינה נענית.
10. א. במחצית השנייה של המאה ה-19 יהודי אתיופיה סובלים ממכות קשות כמו מגפות, מכת ארבה, רעב ובצורת וכמחצית מהם נספים.
ב. במחצית השנייה של המאה ה-19 ישנן מגפות, מכת ארבה, רעב ובצורת באתיופיה אך היהודים לא נפגעים.
11. א. בשנת 1923 יהודי בשם יעקב פייטלוביץ מקים בעיר אדיס אבבה סניף של חברת כי"ח.
ב. בשנת 1923 יהודי בשם יעקב פייטלוביץ מקים בעיר אדיס אבבה בית ספר לילדי "ביתא ישראל".
12. א. 1936-1941 הן שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובמהלכן היהודים נהנים מיחס חיובי של השלטון.
ב. 1936-1941 הן שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובמהלכן היהודים סובלים מיחס שלילי של השלטון.
13. א. בשנת 1941 הקיסר היילה סלסי חוזר למלוך על אתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תומכת במשטרו ובין שתי המדינות מתקיימים יחסים דיפלומטיים.
ב. בשנת 1941 הקיסר היילה סלסי חוזר למלוך על אתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תומכת בקבוצות שמורדות בו ומביאה להפלתו.
14. א. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, הופך המשטר באתיופיה למרקסיסטי. היהודים נפגעים מהפיכה זו ומנהיגם אוסר על יציאת יהודים מאתיופיה.
ב. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, הופך המשטר באתיופיה לדמוקרטי. היהודים מרוויחים מהפיכה זו. שערי אתיופיה נפתחים לעלייה.
15. א. מנחם בגין עולה לשלטון במדינת ישראל בשנת 1977 וקורא לעשות הכול להבאת יהודי אתיופיה לארץ.
ב. מנחם בגין עולה לשלטון במדינת ישראל בשנת 1977 וקורא לעשות הכול להבאת יהודי רוסיה לארץ.





16. א. בין השנים 1977-1981 יותר מאלף יהודים מצליחים לעזוב את אתיופיה ולעלות לארץ.
ב. בין השנים 1977-1981 הממשלה מצליחה לארגן כמה מבצעים גדולים ומעלה כמחצית מיהודי אתיופיה.

17. א. "מבצע עזרא ונחמיה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985) - כ-6,500 מבני העדה האתיופית עולים לישראל.
ב. "מבצע משה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985) - כ-6,500 מבני העדה האתיופית עולים לישראל.

18. א. "מבצע שלמה" (1991) - 14,500 מיהודי אתיופיה עולים ארצה בתוך כיומיים.
ב. "מבצע שלמה" (1991) - מבצע לשיפוץ אתרי הקרונים שבהם התגוררו העולים מאתיופיה.

תשובות לשאלון וידע נוסף עבור המורה:

1. ב. ישנן דעות שונות לגבי מוצאם של יהודי אתיופיה, אם כי הדעה הרווחת כיום היא שמוצאם משבט דן, ואליהם הצטרפו יהודים נוספים במהלך הדורות. חשוב לציין כי למרות הצטרפות של יהודים אחרים לעדה זו, עד המאה ה-19 היו יהודי אתיופיה מנותקים מן העולם היהודי.
2. א. "אורית" הוא ספר התורה של יהודי אתיופיה שבו חמשת חומשי תורה מתורגמים לשפת הגעז. שפת הגעז היא שפה שמית עתיקה שהייתה לשונה הקדומה של אתיופיה. נוסף על חמישה חומשי תורה, מצויים בידי יהודי אתיופיה ספרי נביאים וכתובים וספרים חיצוניים נוספים.
3. ב. יהודי אתיופיה הקפידו מאוד על דיני טומאה וטהרה. הם הרחיקו את הטמאים מהכפרים, וכדי שיוכלו להיטהר לאחר כל מגע בטומאה, הם בחרו להתיישב ליד מקורות מים.
4. ב. יהודי אתיופיה נהגו לצום ביום הכיפורים, כאשר חובת הצום חלה על ילדים מגיל 7 וכן על נשים וגברים. זקני העדה והכהנים נהגו לצום גם בעשרת ימי תשובה. יהודי אתיופיה נהגו לחגוג את החגים המופיעים בתורה ובנוסף היו להם חגים מיוחדים משל עצמם, כמו חג הסיגד.
5. א. תקופת גונדר הייתה טובה ליהודים. רוב היהודים התיישבו בעיר זו ועסקו בה בבנייה. בזכות הרושם הטוב שיצרו ומיומנותם בבנייה, זכו לקבל קרקעות ותוארי כבוד.
6. ב. מדובר בתקופה של אי יציבות שלטונית ובעיות נוספות שמשפיעות על היהודים.
7. ב. יהודי אתיופיה שמרו תמיד על זיקה (קשר) לארץ ישראל. הקשר לציון התבטא בכל תפילה שהתפללו. התפילות היו לכיוון ירושלים וגם שחיטת הקורבנות הייתה לכיוון זה. הקשר לארץ ישראל התבטא גם במכתבים ששלחו לארץ, בסיפורים שסיפרו, ובמשחקים ששיחקו. בחג הסיגד היו מתפללים לשלום ירושלים ומבקשים שהקב"ה יעלה אותם ארצה במהרה.
8. א. בשנת 1862 אבא מהרי יצא בראש קבוצה בת 70,000 איש לכיוון ארץ ישראל. המסע נכשל ואלפים מתים בדרך. מסע זה ביטא את השאיפה ארוכת השנים של יהודי אתיופיה לשוב לציון.





9. ב. בשנת 1867 יוסף הלוי ביקר באתיופיה ופנה לארגון כי"ח כדי שיקים בית ספר ליהודי אתיופיה, אך פנייתו לא נענתה.
10. א. במחצית השנייה של המאה ה-19 יהודי אתיופיה סבלו ממכות קשות, כמו מגפות, מכת ארבה, רעב ובצורת, וכמחצית מהם נספו. קשיים נוספים: באמצע המאה התחילה פעילות של מיסיונרים נוצרים שניסו להשפיע על יהודי אתיופיה. נוסף על כך, קנאים סודנים פלשו לאתיופיה. יהודים מרחבי העולם החלו להתגייס לטובת יהודי אתיופיה.
11. ב. בשנת 1923 יהודי בשם יעקב פייטלוביץ הקים בעיר אדיס אבבה בית ספר לילדי העדה. פייטלוביץ, שנשלח על ידי הברון רוטשילד וחברת כי"ח בשנת 1904, חזר לאירופה יחד עם שני נערים מהקהילה. מטרתו הייתה להכשיר אותם להנהגת הקהילה לכשיחזרו. ואכן, אחד מהם חזר לאתיופיה וניהל בית ספר להכשרת מורים לילדי הקהילה. הוא שלח נערים נוספים לאירופה ולישראל על מנת שיקבלו השכלה כללית. פייטלוביץ קירב את יהודי אתיופיה להלכה היהודית המקובלת בשאר הקהילות.
12. ב. 1936-1941 הן שנות הכיבוש האיטלקי באתיופיה ובמהלכן היהודים סבלו מיחס שלילי של השלטון. השלטון האיטלקי חוקק חוקים גזעניים, אנטישמיים ופאשיסטיים. היהודים הופלו לרעה. ישנם יהודים שהצטרפו לבני אתיופיה שמרדו בשלטון האיטלקי.
13. א. ב-1941 הקיסר היילה סלסי חזר למלוך באתיופיה. מדינת ישראל, לאחר הקמתה, תמכה במשטרו ובין שתי המדינות התקיימו יחסים דיפלומטיים, אולם הקיסר התנגד ליציאה של יהודים מארצו. ממשלת ישראל לא הייתה מעוניינת לקלקל את היחסים הטובים שיצרה עמו.
14. א. בשנת 1974, בעקבות הפיכה צבאית, המשטר באתיופיה הפך למרקסיסטי. היהודים נפגעו מהפיכה זו ומנהיגם אסר על יציאת יהודים מאתיופיה. 250 מהם נרצחו ורבים איבדו את ביתם ואת רכושם. המשטר המרקסיסטי העביר אתיופים כפריים לכפרים קולקטיביים ממשלתיים, ביניהם גם כפרים שבהם ישבו יהודי אתיופיה. המגורים המשותפים יצרו שנאה ופגיעה ביהודים. המשטר אסר על קיום חוקי הדת היהודית. מנהיגי הקהילה הואשמו בריגול למען ישראל. בתי הספר היהודיים נסגרו.
15. א. ב-1977 עלה מנחם בגין לשלטון וקרא לעשות הכול להבאת יהודי אתיופיה לארץ: "הביאו לי את יהודי אתיופיה".
16. א. בין השנים 1977-1981 יותר מאלף יהודים מצליחים לעזוב את אתיופיה ולעלות לארץ. יהודי אתיופיה שומעים על כך ועוזבים לעבר סודן. גם "המוסד" הישראלי הוביל את המאמץ הציוני להעלאת הקהילה כולה לארץ. עד 1983 כבר הגיעו לישראל כ-4,000 נפש.



17. ב. "מבצע משה" (נובמבר 1984 - ינואר 1985): כ-6,500 מבני העדה עולים לישראל. אלפי יהודים יצאו במסע רגלי מפרך ומסוכן לעבר סודאן. הם הוטסו לישראל בחשאיות. המבצע הופסק לאחר שמידע עליו דלף לעיתונות ומדינות ערב איימו על סודאן שתפסיק את שיתוף הפעולה עם מדינת ישראל. היהודים שנותרו בסודאן חולצו משם בשני מבצעים נוספים. עד סוף שנות ה-80 של המאה ה-20 הגיעו למדינת ישראל כ-15 אלף מיהודי אתיופיה, אך במהלך המסע, עד מבצע משה, נספו כחמישית מבני העדה: כ-4,000 איש.

18. א. "מבצע שלמה" (1991): 14,500 מיהודי אתיופיה עלו ארצה בתוך כיומיים. על המבצע נרחיב בהמשך השיעור.

נספח 2 - עבודת כיתה בנושא "מבצע משה"

עבודת כיתה בעקבות השאלון ביחידים או בזוגות:

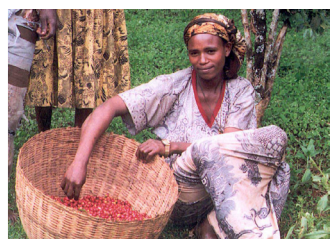
1. באילו קשיים נתקלו היהודים באתיופיה?
2. בהשוואה לעליות קודמות שעליהן למדתם - מהן נקודות הדמיון ומהן נקודות השוני בין הקשיים שחוו קהילות היהודים בארצות השונות?
3. מה היו הגורמים שמנעו את עליית יהודי אתיופיה לארץ?
4. מה היו הגורמים שהביאו את מדינת ישראל לפעול למען הבאתם ארצה?

לחלופין:

- אתם מתגוררים באחד מן הכפרים של היהודים באתיופיה. נסחו טיעון אחד בעד עלייה לארץ וטיעון אחד נגד העלייה לארץ.
5. איזה מידע חדש למדתם בעקבות מילוי השאלון? האם יחסכם לעולים השתנה? מה השתנה ומדוע?

תשובות חלקיות לעבודת הכיתה:

- הגורמים שמנעו את עליית יהודי אתיופיה לארץ היו:
- א. מסעו הכושל של אבא מהרי והידיעה כי הדרך לארץ ישראל קשה ומסוכנת.
 - ב. התנגדות של השלטון ליציאת יהודים מאתיופיה (הקיסר היילה סלסי, היילה מנגיסטו מאריים - המרקסיסט).





הגורמים שהביאו את מדינת ישראל לפעול למען הבאתם ארצה:
ההבנה כי יהודי אתיופיה הם עדה חשובה נוספת במגוון העדות בעם היהודי.
ההבנה כי יהודי אתיופיה נמצאים בסכנה תחת המשטר המרקסיסטי ויש להצילם.

מבצע משה - עבודת כיתה:
קראו את המשימות לפני הצפייה בסרטון:

נושא א': הכמיהה והזיקה לירושלים

הכמיהה לשוב לירושלים היא חלק בלתי נפרד מזהותם של יהודי אתיופיה.
כיצד באה לידי ביטוי כמיהה זו בסרטון?

קראו את הציטוטים מן המקור הבא:

”

...יהודי אתיופיה מאז גלותם מישראל לממלכה השבאית, ראו בהתנחלותם בארץ לא להם בגזרת השעה בלבד. מאז ועד עתה בראש חלומותיהם דאגותיהם מאויהם של יהדות זו היתה ירושלים ושיבה לציון נחלת אבות, שיא ערגתם וסיפוק צו הדורות... דרכי עלייתנו לישראל, זהו חלומנו בכל הדורות ועד היום מתפללים לכיוון ירושלים, נושאים את השם הקדוש של ירושלים בכל ברכה ובכל שעה וללא כל צורך בחינוך לציונות כי היא טבועה מערש ילדותינו משירי אמהותנו הישראליות הטהורות והגיבורות...”

(מתוך כרזה הצלת יהדות אתיופיה, שנות ה-70 של המאה ה-20, הספרייה הלאומית, אתר חינוך)

- באילו דרכים נוספות בא לידי ביטוי הקשר לירושלים בקרב יהודי אתיופיה?
- מה הרגישו יהודי אתיופיה כלפי המדינה שבה חיו?
- מה סימלה ירושלים עבורם?
- מה תאמצו לחייכם מן הדברים שלמדתם על הקשר של יהודי אתיופיה לירושלים?

נושא ב': הזהות היהודית

האמונה החזקה של יהודי אתיופיה באלוקים באה לידי ביטוי כמה פעמים במהלך הסרטון.

- הביאו שתי דוגמאות לכך.
- השם “מבצע משה” מבטא את ההקבלה שנעשתה בין עליית יהודי אתיופיה ליציאת מצרים.
- הציגו נקודת דמיון אחת לפחות בין יציאת מצרים לבין עליית היהודים מאתיופיה.
- מה תאמצו לחייכם מן הדברים שלמדתם על הזהות היהודית האמיצה (חזקה) של יהודי אתיופיה?

צילום: בני וודו, CC-by-sa-3.0



נושא ג': קשיי המסע לארץ ישראל

ההורים למשפחת מתוקו, כמו גם אלפי משפחות אחרות, נאלצו להתמודד עם קשיים פיזיים ונפשיים רבים.

- בחרו קושי אחד שאיתו הם נאלצו להתמודד.
- תארו את הקושי.
- איזו שאלה הייתם רוצים לשאול אותם על קושי זה? מה לדעתכם הם היו עונים לכם?
- מה תאמרו לחייכם מן הדברים ששמעתם ממשפחת מתוקו ומנתן מנטנסנוט?

נושא ד': ההתמודדות עם הקשיים אז והיום

במסע לארץ ישראל באו לידי ביטוי תכונות של דבקות במטרה, אחריות, אומץ לב, מנהיגות, כוח סבל, נחישות, תושייה, התאפקות ועוד.

- בחר באחת מהתכונות שבאו לידי ביטוי בסרטון ושהיית רוצה לאמץ לעצמך.
- כיצד תכונה זו באה לידי ביטוי בסרטון?
- מדוע בחרת בתכונה זו?
- כיצד תיישם אותה?

נספח 3 - משימת הגשה

משימת סיכום למבצע שלמה

במלאות 25 שנה ל"מבצע שלמה" התבקשת להכין כרזה מתאימה.

- מהו המסר שתרצה להעביר לציבור הישראלי בעזרת כרזה זו?
- מהו המסר שתרצה להעביר לעולים שעלו בעלייה זו?
- אילו סמלים חשובים או דמויות תרצה להציג בה?
- באילו צבעים תשתמש? ובאילו מילים?
- הבא לידי ביטוי את הידע שרכשת במשימה הקבוצתית על מנת להכין את הכרזה.



מקורות מידע:

- אלמוג עוז ופז דוד. אנשים ישראל - המדריך לחברה הישראלית, מאי 2008.

הקליקו

- אביאלי טביבאן, קציעה. בונים מדינה במזרח התיכון, רמת אביב: מט"ח, תשס"ט-2009.
- עצבה, יהודה. סיפור טוב - זה כל הסיפור.

הקליקו

- "העלייה מאתיופיה". יוטיוב. וידיאופדיה. ינואר 2010. אינטרנט.

הקליקו

- ל.מ. "בין אתיופיה לישראל". אתר על סדר היום. סנונית, 2001.
- "ספורה של משפחת מתוקו", יוטיוב. Adomedia TV. יוני 2014. אינטרנט.

הקליקו

- כרזה - הצלת יהדות אתיופיה שנות ה-70 של המאה העשרים. אתר חינוך. הספרייה הלאומית. אינטרנט.

הקליקו

- מפת המסע של יהודי אתיופיה. אתר מנהל חברה ונוער. משרד החינוך. נובמבר 2012. אינטרנט.

הקליקו

- המסע של יהודי אתיופיה - סיפורים אישיים. אתר מנהל חברה ונוער. משרד החינוך. נובמבר 2012. אינטרנט.

הקליקו

- בן עזר, גדי. "סקירה - המסע של יהודי אתיופיה לישראל דרך סודאן". אתר מנהל חברה ונוער. משרד החינוך. מאי 2014. אינטרנט.

הקליקו

צילום: בני וודו, Cc-by-sa-3.0

